

UiO : **Institutt for lærerutdanning og skoleforskning**
Det utdanningsvitenskapelige fakultet

Bærekraft på timeplanen for ansatte og elever

Hva kan bærekraftdidaktikk bety i et etisk og politisk dannelsperspektiv?

Folkehøgskolerådet, 6. februar 2020

Ole Andreas Kvamme, universitetslektor ved Institutt for lærerutdanning og skoleforskning, Universitetet i Oslo

Forskergruppen COSER (Challenges of Sustainability in Educational Research)

Hva er en god reise?

Aftenpostens reisetest, 15. november 2015

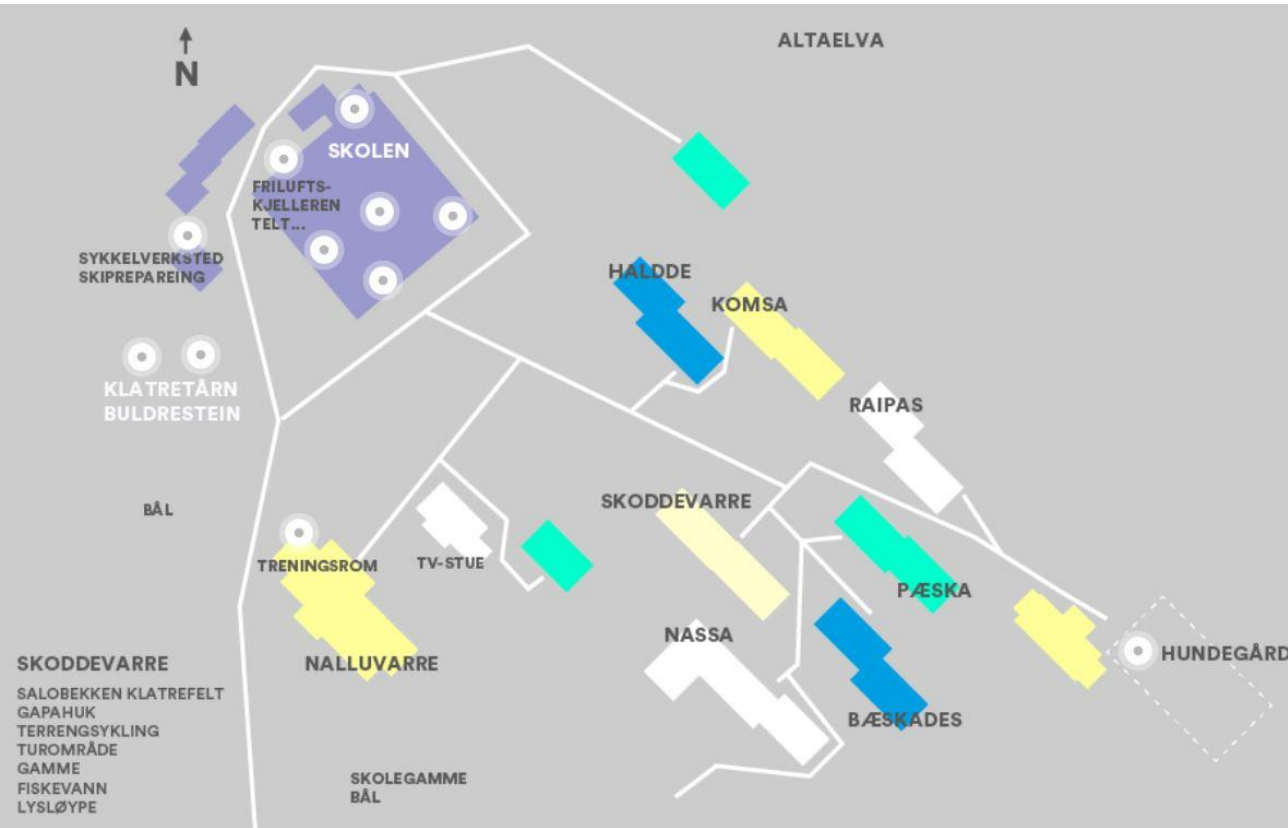
Oslo - Stockholm

- Transportmåter:
 - Tog, fly, bil
- Kriterier:
 - Reisetid
 - Pris
 - Komfort
 - Service underveis
 - Stressfaktor
 - Punktlighet
 - WIFI

Kvamme (2015, s. 372-373)

Hva er en god folkehøgskole?

- Hvilke kriterier er knyttet til kvaliteten på en skole?
- I hvilken grad kan kvalitet måles?
- Hvilke normative antakelser (normer og verdier) ligger til grunn for målinger av kvalitet?

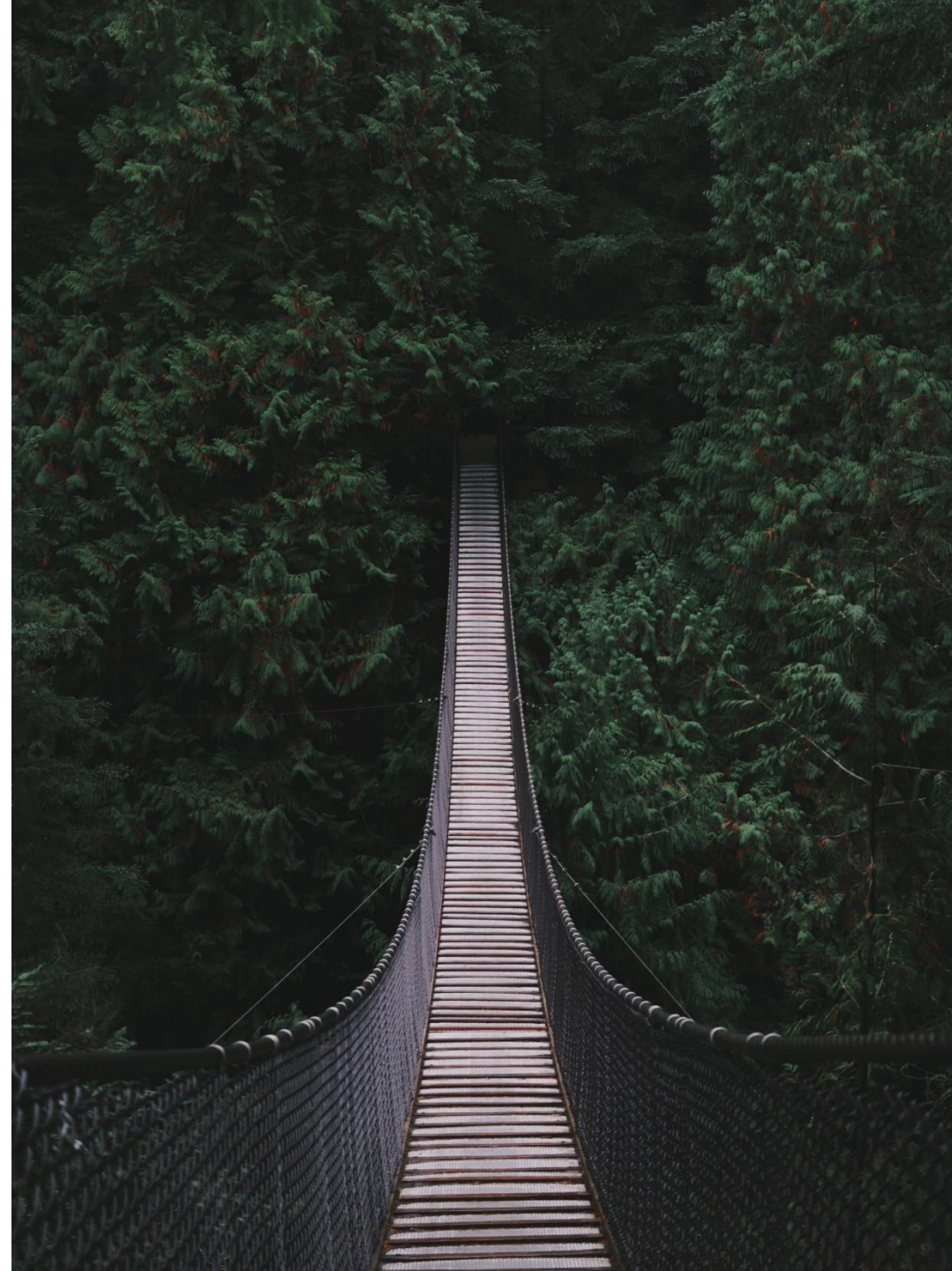
Mer konkret:

- Hva vil det si at «skolene har bærekraftig utvikling som sentralt tema for sin selvevaluering i løpet av tre år»?

Plan over Alta folkehøgskole

Disposisjon

- Kort historisk riss (miljø og bærekraft i utdanningen)
- Om begrepet bærekraftdidaktikk
- Kjennetegn ved bærekraftdidaktikk
 - Refleksjon over bærekraftundervisning
 - Ulike former for tverrfaglighet
 - Danningsperspektivet
- Etske perspektiver spesielt

Truslene mot livet på kloden i dag og i framtida

Historisk situasjon:

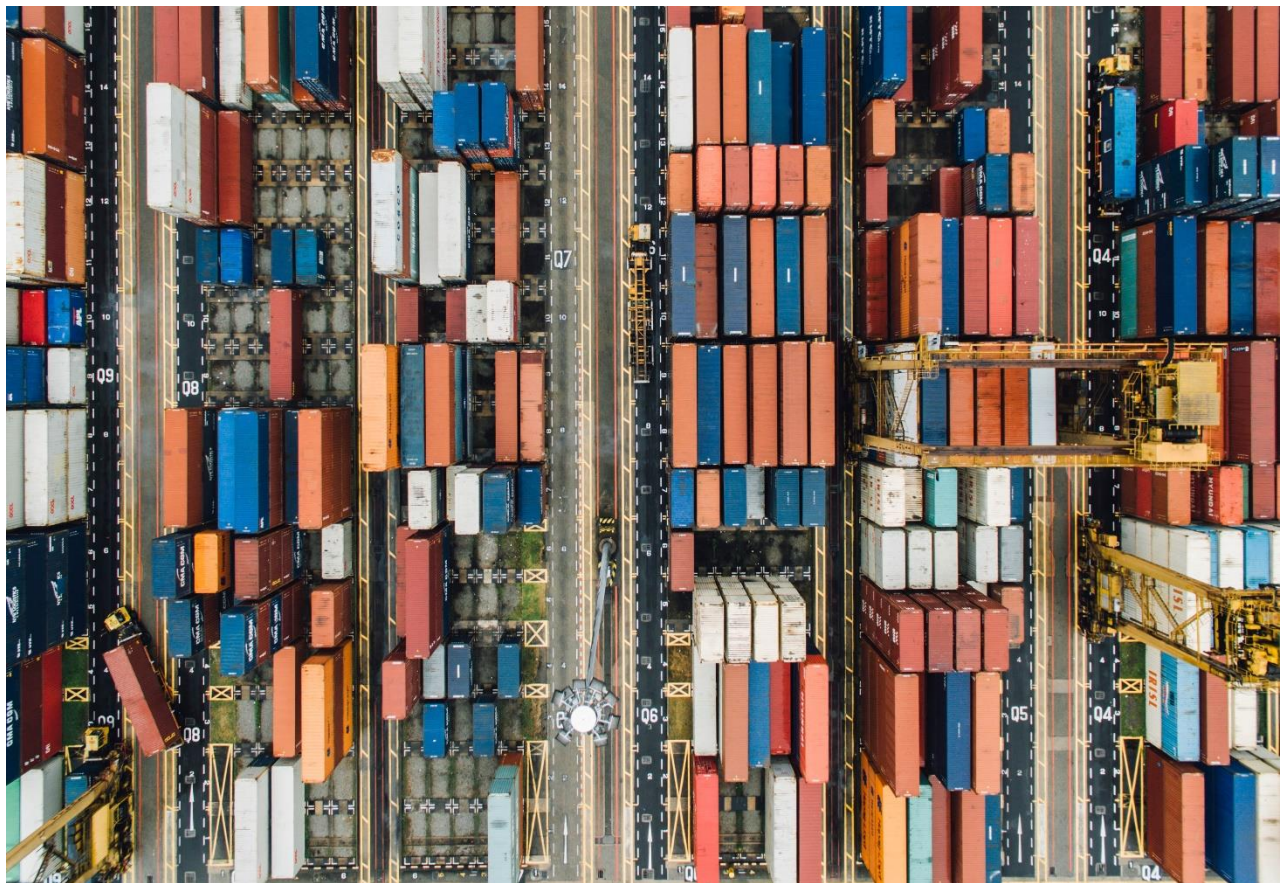
Antropocen

En betegnelse på en geologisk periode som etterfølger holocen preget av menneskets kraftfulle påvirkning overalt på kloden

Økonomisk globalisering

Den store akselerasjon – sterk økonomisk vekst i etterkrigstida, først i Vesten og senere global rekkevidde

Foto: Unsplash.com

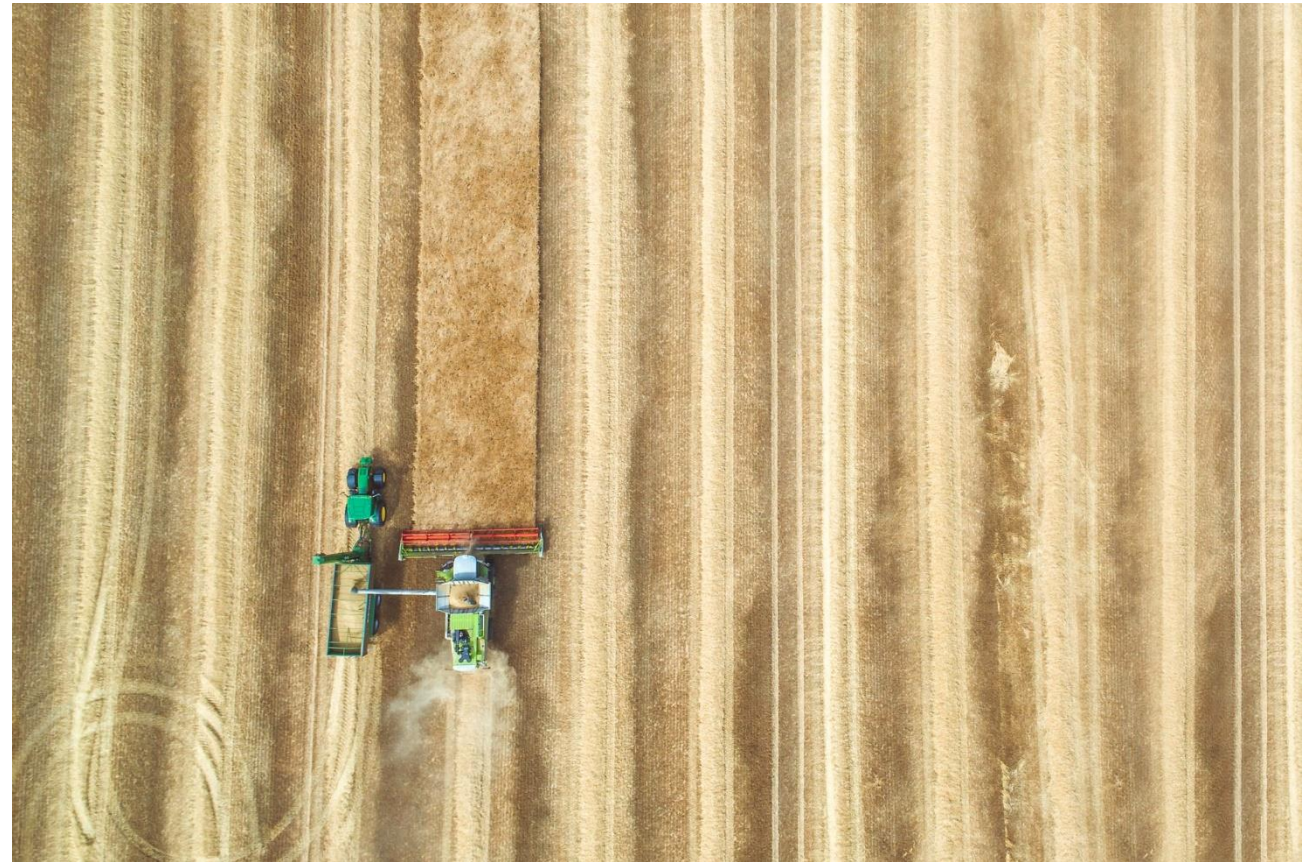
Den økologiske krisen og moderniteten

Menneskets kontroll over natur og samfunn for å fremme frigjøring og velferd

- Framveksten av en instrumentell fornuft
- Moderne naturvitenskap
- Teknologikutvikling
- Industrialisering med økonomisk vekst (i kapitalistiske og kommunistiske former)
- Universelle menneskerettigheter

Kvamme og Sæther, 2019, s. 21-22.

Foto: Unsplash.com

Utdanningens rolle

- Norge: 1971: Natur- og miljøvern obligatorisk tverrfaglig emne i den midlertidige mønsterplanen
- Sth, 1972: Framhever utdanning
- Beograd-Charteret, 1975;Tbilisi-erklæringen, 1977
- Agenda 21, kapittel 36, 1992
- FNs tiår for utdanning for bærekraftig utvikling, 2005-2014
- Bærekraftmål 4 i Agenda 2030
- Norge: 2020: Bærekraftig utvikling tverrfaglig tema i fagfornyelsen av den norske grunntdanningen

Foto: Santi Vedri, unsplash.com

Who would want to
CRACK OPEN
A WARM ONE
THE BOYS

IT IS

BE A PART OF
THE SOLUTION,
NOT PART OF
THE POLLUTION!

THERE IS
NO
PLANET

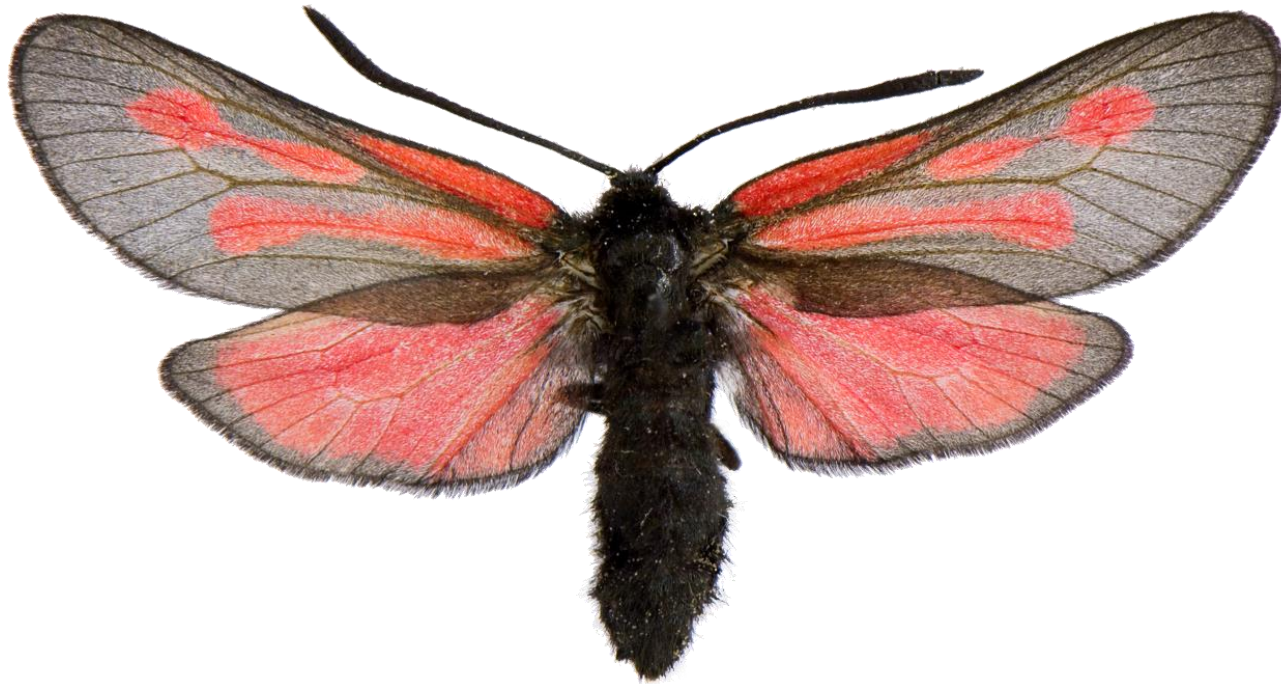
THE CLIMATE
CHANGES

IT'S A
beautiful
WORLD

CLIMATE
CHANGES

Bærekraftdidaktikk (2019)

Tidligere på norsk omtalt som «utdanning for bærekraftig utvikling», oversettelse av FN og UNESCO sitt begrep «education for sustainable development»

- Det reflekterende aspektet ved engelske «education» er *didaktikk* på norsk
- Didaktikkbegrepet etablerer en kritisk distanse til policyfeltet – åpner for å utforske f. eks.
 - Motsetninger mellom FNs vedtak og praktisk politikk
 - Forholdet mellom nasjonale hensyn og verdensborgerskap
 - Kontroversielle sider ved bærekraftagendaen
- En fruktbar spenning mellom allmenndidaktikk og fagdidaktikk
 - Praksisnærhet i enkeltfag
 - Men også fagovergripende hensyn
 - Tverrfaglighet og dannings

Kvamme og Sæther, 2019

Fem kjennetegn ved en undervisning om miljø og bærekraft

- Normativ
- Tverrfaglig
- Elevene skal utvikle evnen til å handle (agency)
- Vektlegging av uformelle læringsarenaer
- Sammenføring av et lokalt og et globalt perspektiv

International Handbook of Research on Environmental Education, 2013, s. 2

1) Bærekraftagendaen – uttrykk for moderniteten og en modernitetskritikk

Hvordan didaktisk håndtere disse spenningene?

Noen modernitetskritiske elementer:

- Anerkjennelsen av grenser for menneskelig utfoldelse
- Anerkjennelsen av kompleksitet
- Beskyttelsen av kulturelt og biologisk mangfold
- Beskyttelsen av urfolks rettigheter

Uttrykk for moderniteten:

- Troen på at løsningene ligger i menneskets fornuft
- Troen på fortsatt økonomisk vekst (bærekraftmål 8)
- Troen på teknologiske løsninger

2) Spenningsfelt – Hvem sitter på definisjonsmakten?

- Regjeringen.no, 19. juni 2018

I dag, tirsdag 19. juni, tok statsminister Erna Solberg imot FNs generalsekretær António Guterres som er på besøk til Norge etter invitasjon fra statsministeren.

Sammen deltok statsministeren og generalsekretæren på åpningen av en utstilling om bærekraftsmålene på Nobels Fredssenter i Oslo. Begge understreket at bærekraftsmålene er globale og angår alle mennesker i alle land.

FNs generalsekretær António Guterres og statsminister Erna Solberg sammen med skolebarn foran Nobels Fredssenter i Oslo. Foto: Olav Evang/Forsvaret

- Aftenposten, 19. november 2018

14 | Nyheter

Aftenposten
Mandag 19. november 2018

- Den som skal slukke lyset på norsk sokkel er ennå ikke født

Robert Gjerde

Statsminister Erna Solberg (H) avviser at det kan komme på tale med en politisk styrt avvikling av oljenæringen.

En styrt avvikling av oljeindustrien er ikke omstilling. Det er økonomisk korttenkt, sa statsministeren da hun talte til Høyres sentralstyres søndag.

Dagen etter at tusenvis av nordmenn gikk i demonstrasjonstog mot at Erna Solberg har åpnet opp for at abortloven kan endres som følge av at KrF eventuelt trer inn Regjeringen, var statsministeren mest opptatt av at andelen av statsbudsjettet som finansieres av oljefondet vil avta fremover.

«Solve motoren i økonomien»

- Det etterlater seg et hull i økonomien, sa Solberg.

Samtidig understreker hun at en betydelig del av den økonomiske aktiviteten i Norge ennå er knyttet til aktivitet i olje- og gasssektoren, og vil være det en god stund til.

- Den er selve motoren i økonomien.

Sikre stabile rammevilkår

Solberg sier at Regjeringen vil fortsette å gi oljenæringen tilgang til nye letarealer og «sikre stabile og forutsigbare rammevilkår» - i håp om at det kan gjøres nye

sikt er det å erstatte kull i Europa med gass fra Norge et klimatilfrak.

Hun avviser at det på noe tidspunkt bli en politisk styrt avvikling av oljenæringen av klimahensyn.

- Nei, det ser jeg ikke for meg. Men lønnsomheten kan bli endret. Hvis vi for eksempel ikke finner nye store felt, men mange små, så kan marginalkostnaden bli så høy at feltene ikke blir bygd ut.

7,6 millioner pr. sysselsatt

Samtidig er Solberg opptatt av at det er for lite oppmerksomhet om konsekvensene av at oljeinntektene vil synke fremover.

- Vi snakker om verdens sannsynligvis mest lønnsomme, og samtidig lovlige, næring. Verdiskapingen pr. sysselsatt er 7,6 millioner kroner.

- Hvis den forsvant over natten, ville vi miste 15 prosent av BNP, 40 prosent av eksportinntektene og 20 prosent av statens inntekter. Aktiviteten blant norske olje- og gassverktøyer ville stupt. Da hadde arbeidsplassene til over 170.000 mennesker stått i fare.

Hun sier at en «innovasjons- og omstillingsvennlig politikk» vil være avgjørende.

Erna Solberg sier hun håper på nye store oljefunn på norsk sokkel. Her er statsministeren fotografert da hun besøkte Gudrun-plattformen i Nordsjøen i 2014. FOTO: HARALD PETERSEN / STATOIL / NTB SCANPIX

14.000

Ifølge Norsk Olje & Gass har 50 år med det norske olje- og gassressur bidratt med 14.000 milliarder kroner i inntekter til den norske stat. Til sammenligning er statsbudsjettet for 2018 på rundt 1325 milliarder kroner.

Solberg: - Ring til Nav - ikke til Polen
Og hun kommer med en henstilling til bedriftene:

- Jeg håper bedriftene som trenger arbeidskraft tenker på at de kan ringe Nav for de ringer til Polen. Det er et samfunnsansvar å inkludere enda flere i arbeidslivet. Under forrige høykonjunktur gikk storparten av jobbvæksten til utenlandsk arbeidskraft.

Hun mener det «ikke er bærekraftig å gjøre som Ap gjør i sitt alternative stats-

3) Tverrfaglighet i en fagoppdelt skole

UTDANNINGSNYTT.NO Barnehage Skole Samfunn Debat Lærerjobb.no

– I stedet for en bred og demokratisk prosess har vi fått en prosess som er politisk overstyrt, sier Judith Klein. Foto: Marianne Ruud

Mener departementet overkjørte læreplangruppene

I tolvte time forsvant flere tverrfaglige temaer fra de nye læreplanene. – Kunnskapsdepartementet har kjørt over læreplangruppene med dampveivals, sier Judith Klein, medlem i tverrfaglig gruppe.

Marianne Ruud

PUBLISERT Fredag 03. mai 2019 - 10:32 SIST OPPDATERT Tirsdag 25. juni 2019 - 12:11

- Tverrfaglighet forutsetter integrasjon mellom fag
 - Ulike grader av integrasjon
 - Flerfaglighet
 - Transfaglighet
-
- Hvordan er dette i folkehøgskolene?
-
- Sæther og Kvamme (2019), s. 196-197.

Bærekraftdidaktikk og kritisk danning

- Fornyelsen av tysk allmenndidaktikk etter andre verdenskrig – eks. på bærekraftdidaktikk
- Wolfgang Klafki:
- Tidstypiske nøkkelpoblemer
- Overordnet dannelsformål
- *Kritisk danning*
- Mulig utvidelse: At elevenes kroppslige situerte liv blir en del av dannelsprosjektet
- Foto: Wangari Maathai konfronterer lokale utbyggere i kampen for å beskytte truede skogsområder. kenyans.co.ke
- Kvamme og Sæther, 2019, s. 29-30.

Etiske perspektiver

Noen fellesverdier

Grunnplanken: Bærekraftagendaen handler om å beskytte livet på kloden i dag og i framtida

- Sentrale verdier nedfelt i FN-konvensjoner og i UNESCOs skolesatsing (UNESCO, 2006):
 - Hensynet til mennesker som lever i dag (global rettferdighet)
 - Hensynet til framtidige generasjoner
 - Hensynet til naturen («the greater community of life», økosystemene, biologisk mangfold)
 - Ivaretagelse av det kulturelle mangfoldet og fredsarbeid
- Foto: Chris Gallagher, unsplash.com

Fellesverdiernes potensiale

- Tydeliggjøre formålet
- Gi mening og motivasjon
- Et overordnet perspektiv på bærekraftmålene
- Hjelp til tverrfaglighet
- Kritisk målestokk

Foto: Tian Kuan, unsplash.com

Eksempel 1: Miljøfyrtårnsertifiseringen

- Hva fanges opp, og hva er ikke lagt inn?

Hentet fra:

https://www.miljofyrtarn.no/virksomhet/om-oss/fns-baerekraftsmal/?gclid=EAlaIQobChMItoLJvpa75wIVF6WaCh3w2wuLEAAYASAAEgI6T_D_BwE

Miljøfyrtårn og FNs bærekraftsmål

Kan en Miljøfyrtårn-sertifisering bidra til FNs bærekraftsmål? Svaret er ja! Miljøfyrtårn gir virksomheter gode forutsetninger for å bidra til flere av bærekraftsmålene.

FNs bærekraftsmål, som trådte i kraft 1. januar 2016, fungerer som et veikart for mange bedrifters strategier på miljø- og samfunnsansvar. For å nå disse målene er vi avhengig av kollektivt ansvar, og konkret handling fra næringslivet. Med oss på veien mot en grønn fremtid har vi over 6000 Miljøfyrtårn-virksomheter i Norge, og pågangen er økende fra virksomheter som ønsker å jobbe målrettet med bærekraft.

Gjennom en Miljøfyrtårn-sertifisering får virksomheter konkrete verktøy for å gjennomføre effektive og lønnsomme miljøforbedringer innen områder som arbeidsmiljø, avfallshåndtering, energibruk, innkjøp og transport, hvor aktuelle temaer som matsvinn og plast er inkludert. Tall fra Miljøfyrtårns kundeundersøkelse 2018 blant private virksomheter viser at [det lønner seg](#) å ta bærekraft inn i forretningsstrategi og daglig drift:

- 81 % av Miljøfyrtårn-sertifiserte virksomheter opplever i stor grad miljøforbedringer.
- 52 % av Miljøfyrtårn-sertifiserte virksomheter opplever i stor grad omdømmeforbedring.
- 40 % av Miljøfyrtårn-sertifiserte virksomheter opplever i stor grad reduserte kostnader.

Eksempel 2: Skolestreikene for klimaet

- Thunberg og Parisavtalen
 - Ikke henvisning til mellomstatlig nivå
 - Appellering til fellesverdier (i forordet, hensynet til kommende generasjoner, men også global rettferdighet og økologisk bevissthet)
 - Det overordnede målet (2 graders / 1,5 gradersmålet)

Kvamme, under publisering

- Foto: Mickan Palmqvist.

Bærekraftagendaen og en teknisk-økonomisk rasjonalitet

- Nødvendig – og utilstrekkelig
- Kan i praktiske utforminger skjule forutsetninger som fortjener utforskning og kritikk
- Fanger ikke opp det som ikke kan måles og tallfestes som
 - rikdommen i den menneskelige erfaringsverden
 - naturens egenverdi

- Foto: Chris Thompson, unsplash.com

Folkehøgskolene og bærekraftagendaen

- Det lokale og det globale perspektivet ser ut til å være godt integrert i folkehøgskolene
- Mange av dere sitter på mye kunnskap
- Formålet om å fremme allmenndanning og folkeopplysning er et godt utgangspunkt
- Lettere å initiere tverrfaglighet her enn i grunnopplæringen?
- Erfaringer med transfaglighet – samarbeid med lokalsamfunnet, veksling mellom formelle og uformelle læringsarenaer
- Den helhetlige satsingen på skoledrift og undervisning er spennende –her kan folkehøgskolene bli avantgardistiske verksteder?
- Viktig å understreke at målet ikke er «bærekraftig utvikling», men å beskytte det gode livet på kloden

?

Referanser

- Christoff, Peter og Eckersley, Robyn, *Globalization and the Environment*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 2013.
- Curren, R. (2009), Education for sustainable development: A philosophical assessment. *The Journal of the Philosophy of Education*, (18) 2009: 1-68.
- De forente nasjoner, Klimakonvensjonen, 1992, sett 10. november 2019: https://unfccc.int/sites/default/files/convention_text_with_annexes_english_for_posting.pdf.
- De forente nasjoner, *Transforming Our World: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. FNs generalforsamling. Resolution 70/1, 2015.
- Foros, Per Bjørnar & Vetlesen, Arne Johan. *Angsten for oppdragelse. Et samfunnsetisk perspektiv på dannelse*. Oslo: Universitetsforlaget, 2012.
- Klafki, W. (2001). «Grundtræk af et nyt almindannelseskoncept». I *Dannelsesteori og didaktik – nye studier*. Århus: Klim: 59-100.
- Klein, J.T. (2017). Typologies of interdisciplinarity: the boundary work of definition. I: R. Frodeman (red.), *The Oxford Handbook of Interdisciplinarity* (s. 21–34). Oxford: Oxford University Press. doi:10.1093/oxfordhb/9780198733522.013.3
- Kvamme, Ole Andreas, “Miljøkrise,” I: Ole Andreas Kvamme, Tone Kvernbekk og Torill Strand (red.), *Pedagogiske fenomener. En innføring* Oslo: Cappelen Damm Akademisk, 2016, s. 366–375.
- Kvamme, Ole Andreas, “Tverrfaglighet og bærekraftig utvikling,” *Prismet*, 68 (4), 2017, s. 335– 336.
- Kvamme, Ole Andreas, “Etikkens plass i en bærekraftdidaktikk”, i Ole Andreas Kvamme og Elin Sæther, *Bærekraftdidaktikk*, Oslo: Fagbokforlaget, 2019, s. 170–188.
- Kvamme, Ole Andreas og Sæther, Elin, “Bærekraftdidaktikk – spenninger og sammenhenger”, I Ole Andreas Kvamme og Elin Sæther, *Bærekraftdidaktikk*, Oslo: Fagbokforlaget, 2019, s. 14–40.
- Kvamme, Ole Andreas, “School strikes, environmental ethical values, and democracy”, *Studier i Pædagogisk Filosofi*, under utgivelse.
- Sinnes, A. T. (2015). *Utdanning for bærekraftig utvikling. Hva, hvorfor og hvordan?* Universitetsforlaget: Oslo.
- Stevenson, R.B., Brody, M., Dillon, J. & Wals, A.E.J. (2013). Introduction. I: R.B. Stevenson, M. Brody, J. Dillon & A.E.J. Wals (red.), *International Handbook of Research on Environmental Education* (s. 1–7). New York & London: Routledge.
- Sæther, Elin og Kvamme, Ole Andreas, “Fagovergripende perspektiver i en bærekraftdidaktikk”, i Ole Andreas Kvamme og Elin Sæther, *Bærekraftdidaktikk*, Oslo: Fagbokforlaget, 2019, s. 190–214.
- UNESCO (2006). *Framework for the UNDESD Draft Implementation Scheme*. United Nations Decade for Sustainable Development (2005–2014). Hentet 03.12.2018 fra <http://unesdoc.unesco.org/images/0014/001486/148650e.pdf>